DOI : https://doi.org/10.5281/zenodo.12789680

ମୂଳ ପ୍ରବନ୍ଧ

ହାତୀ-ନାୟକ : 'ମିଷ୍ଟର ଖର୍‌ସେଲ'

ଆଲୋକ ବରାଳ

ଗୋଟିଏ ଅଣ୍ଡିରା ହାତୀ ହୋଇପାରେ ଗୋଟିଏ ଉପନ୍ୟାସର ନାୟକ; ତା'ର ସଫଳ ଉଦାହରଣ ହେଉଛି ଔପନ୍ୟାସିକ ରାଧାମୋହନ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସ 'ମିଷ୍ଟର ଖର୍‌ସେଲ'। ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସର ପରିସରକୁ ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲେ ଏଭଳି ଜଣେ ମାତ୍ର ଔପନ୍ୟାସିକ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆସିଥାନ୍ତି; ଯିଏ ସ୍ୱ ଜଙ୍ଗଲ ଅନୁଭୂତିକୁ ଏବଂ ପର୍ଯ୍ୟାବରଣ-ପ୍ରିୟତାକୁ ଉପନ୍ୟାସରେ ଉତାରିପାରନ୍ତି; ସେ କେବଳ ରାଧାମୋହନ ମହାପାତ୍ର ହିଁ ହୋଇପାରନ୍ତି । ଏ ଆଲୋଚକ ତାଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଶାର ଜିମ୍ କରବେଟ୍ ବୋଲି ଅନ୍ୟ ଅନେକ ଆଲୋଚନାରେ ତୁଳନା କରି ପାଠକୀୟ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିପାରିଛନ୍ତି । ସ୍ୱଳ୍ପାଲୋଚିତ ହେଲେ ହେଁ ରାଧାମୋହନଙ୍କର ସୃଷ୍ଟିର ପରିସର ବେଶ୍ ବ୍ୟାପକ। ତାଙ୍କର ବହୁ ସାମାଜିକ ଉପନ୍ୟାସ ଥିଲେ ହେଁ ଏଠାରେ ତାଙ୍କର 'ପରିବେଶ' (ଘବସ୍ୱଙ୍କଙ୍କର) ଓ 'ପର୍ଯ୍ୟାବରଣ' (Environment) ଆଧାରିତ କେତେକ ଉପନ୍ୟାସର ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇପାରେ; ଯଥା: 'ଜଙ୍ଗଲର ଜମାନବନ୍ଦୀ' (୧୯୯୪); 'ବ୍ୟାଘ୍ରନିନାଦ' (୧୯୯୫); 'ଅରଣ୍ୟଅତିଥି' (୧୯୯୬); 'ଭୂମିତୃଷ୍ଣା' (୧୯୯୮); 'ମିଷ୍ଟର ଖର୍‌ସେଲ' (୨୦୧୨)। ଏ ସମସ୍ତ ଉପନ୍ୟାସରେ ରାଧାମୋହନଙ୍କର ଜଙ୍ଗଲର ନିସର୍ଗ ଅରଣ୍ୟ ସୁଷମା; ଶିକାର ଅନୁଭୂତି; ପ୍ରକୃତିପ୍ରିୟତା ତଥା ପର୍ଯ୍ୟାବରଣ ପ୍ରତି ନିବିଡ଼ ଭଲପାଇବାକୁ ଅନୁଭବି ହେବ; ତତ୍‌ସହିତ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଇପାରିବ ବଣ୍ୟ ପଶୁ-ପକ୍ଷୀ-ସରୀସୃପଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଅନେକ ଅଜ୍ଞାତ କଥା ଓ ଅନୁସନ୍ଧାନକୁ । ତାଙ୍କର ଏହି ସବୁ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଓ ଅନୁଚିନ୍ତା ପାଇଁ ଏ ଆଲୋଚକ ତାଙ୍କୁ ଅଭିହିତ କରିଛି ଓଡ଼ିଶାର କରବେଟ୍ ବୋଲି । ସପ୍ରସଙ୍ଗ ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇପାରେ ଲେଖକଙ୍କର ଶ୍ୱାନ-ନାୟକକୁ ଭିତ୍ତିକରି ଲିଖିତ 'ସତ୍ୟମ୍ ଏବ' (୧୯୮୪) ଉପନ୍ୟାସରେ ଗୋଟିଏ କୁକୁରର ଆତ୍ମସମର୍ପଣ ଓ ଆତ୍ମବଳିଦାନର କରୁଣ କାହାଣୀ । ସ୍ରଷ୍ଟା ରାଧାମୋହନଙ୍କ ଅନୁରୂପ ଭାବେ ବାଘ-ଜୀବନକୁ ଭିତ୍ତିକରି ଲେଖା ହୋଇଥିବା ତାଙ୍କର 'ଭୂମିତୃଷ୍ଣା' ଉପନ୍ୟାସ ନିମନ୍ତେ ଲାଭ କରିଥିଲେ ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡ଼େମୀ ପୁରସ୍କାର ।

ଉତ୍ତର ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟିକ ଅନୁଚିନ୍ତା ଭିତରେ ପର୍ଯ୍ୟାବରଣ ପ୍ରତି ଉନ୍ମୁଖତାର ମୂଳରେ ରହିଛି ପରିବେଶ ଓ ପ୍ରକୃତି ନେଇ ସଚେତନତାର ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ। 'Eco Literature' ଏବଂ 'Eco Criticism' ଏହାର ଦୁଇଟି ପ୍ରେକ୍ଷାବୋଲି ମଧ ଅଭିହିତ କରାଯାଇପାରେ; ମାତ୍ର କେବଳ ସଚେତନତାର କଥାକୁ ଲେଖିଦେବା ଅପେକ୍ଷା ସେଥିନେଇ 'ଆଚରଣ' ଏହାକୁ ଅଧିକ ବଳିଷ୍ଠ କରିଥାଏ; ସେଇ ଧାରାରେ 'ଉଚ୍ଚାରଣ' ଓ 'ଆଚରଣ' ଏହାକୁ ଉଭୟରେ ପରିବେଶ ଓ ପର୍ଯ୍ୟାବରଣ ନେଇ ଯେଉଁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜଣେ ସ୍ରଷ୍ଟା ବା ଆଲୋଚକ ଭିତରେ ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି ନହୋଇଛି; ତାହା ନିଛକ 'ପରିବେଶଭିତ୍ତିକ ସାହିତ୍ୟ' (Eco Literature) ବା

ଯୋଗାଯୋଗ :
ଡ. ଆଲୋକ ବରାଳ, ବରିଷ୍ଠ ସହାୟକ ପ୍ରାଧ୍ୟାପକ,(ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ)
ଓଡ଼ିଶା କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, କୋରାପୁଟ (ଓଡ଼ିଶା)
E-Mail ID: dr.alokbaral@gmail.com
ORCID ID: -https://orcid.org/0009-0005-6962-9522

This is an open access journal, and articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial Share Alike 4.0 License, which allows others to remix, tweak, and build upon the work non commercially, as long as appropriate credit is given and the new creations are licensed under the identical terms.

For reprints contact: *pracheepatrika@rediffmail.com*

ପ୍ରାପ୍ତି	ସମୀକ୍ଷିତ	ଗୃହୀତ	ପ୍ରକାଶିତ
୨.୫.୨୦୨୪	୧୭.୬.୨୦୨୪	୨୫.୬.୨୦୨୪	୧.୭.୨୦୨୪

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ କିପରି ଉଦ୍ଧୃତ କରିବେ : ବରାଳ, ଆଲୋକ., ୨୦୨୪ । ହାତୀ-ନାୟକ : 'ମିଷ୍ଟର ଖର୍‌ସେଲ'। ବାସ୍ତବତାର ପରିପ୍ରକାଶ ପ୍ରାଚୀ। ଭାଗ :୧୦, ସଂଖ୍ୟା : ଘ; ପୃଷ୍ଠା :୯-୧୫ ।

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ ଅନ୍‌ଲାଇନରେ ପଢିବାପାଇଁ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତୁ

Quick Response Code:

Available online at :
https://pracheenews.com/

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.12789680
Article No - BPPP00205

'ପରିବେଶଭିତ୍ତିକ ସମାଲୋଚନା' (Eco Criticism) ରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇପାରି ନଥାଏ । ମାତ୍ର ଏକଥାକୁ ଏଠାରେ କହିବାରେ କୌଣସି ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ବା ସଙ୍କଟ ନାହିଁ ଯେ ଔପନ୍ୟାସିକ ରାଧାମୋହନ ମହାପାତ୍ର ଓଡ଼ିଶାରେ ହୋଇପାରନ୍ତି ଜଣେ ସଫଳ Eco Novelist ବା ପରିବେଶ ଔପନ୍ୟାସିକ । ସେଇ ଧାରାରେ ଲେଖଙ୍କର 'ମିଷ୍ଟର ଖର୍‌ସେଲ' ଏକ ଅନନ୍ୟ ହାତୀର ଆତ୍ମକାହାଣୀ; ଯାହାର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଯେତିକି ରୋଚକ; ସେତିକି ଉତ୍କଣ୍ଠାମୂଳକ ।

ରାଧାମୋହନଙ୍କ 'ମିଷ୍ଟର ଖର୍‌ସେଲ' (୨୦୧୨) ଏକ ହାତୀର କାହାଣୀ । ରାଧାମୋହନ ମହାପାତ୍ର ତାଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ସମ୍ବଲପୁର, କଳାହାଣ୍ଡି, କୋରାପୁଟ ରାୟଗଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି ଅ*ଳରେ କଟାଇଥିଲେ । 'ମିଷ୍ଟର ଖର୍‌ସେଲ'ର ନାୟକ ହେଉଛି ଏକ ଅନନ୍ୟ ଦନ୍ତାହାତୀ ! ଯାହାକୁ ସେ ତାର ପିଲାବେଳେ ଶଙ୍କର ବେଟା ଏବଂ ପରେ ଡାକିଥିଲେ ମିଷ୍ଟର ଖର୍‌ସେଲ ଭାବରେ । ପାଠକଙ୍କୁ ଉପନ୍ୟାସଟି ମନେହେବ ଏକ ଟ୍ରାଭେଲଗ୍ ଭଳି । ଉପନ୍ୟାସର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଲେଖକ ଷଷ୍ଠ ଓ ସପ୍ତମ ଦଶକର କଥାକୁ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି; ଯେତେବେଳେ କି ରାୟଗଡ଼ାରେ ସେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିଲେ; ସେଠାରୁ ପ୍ରାୟ ଶହେ କିଲୋମିଟର ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ଅରଣ୍ୟ ପରିବେଷ୍ଟିତ ବେଲଘର ଡାକବଙ୍ଗଳାକୁ ଭ୍ରମଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତାଙ୍କର କେତେଜଣ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସହିତ ଯିବାର ଅନୁଭୂତି ଆଦି ଏଥିରେ ସ୍ଥାନୀତ ହୋଇଛି । ସମାନ୍ତରାଳ ଭାବେ ସେ ରୋମନ୍ଥନ କରିଛନ୍ତି ଝାରସୁଗୁଡ଼ା ହେମଗିରି ବନା*ଳର ଆଭ୍ୟନ୍ତର ଡାଘୋର ଚିର୍ମୌରା ଆଦିବାସୀ ଗାଁ ଏବଂ ବିଶାଳକାୟ ଭାଲୁର ଆକ୍ରମଣ ପ୍ରସଙ୍ଗ ବେଲଘର ପାଇଁ ଦୁଇଟି ରାସ୍ତା ରହିଥିଲେ ହେଁ ରାୟଗଡ଼ାଠାରୁ ଆମ୍ବାଦୁଲା ଅପେକ୍ଷାକୃତ କମ ବାଟ ହେଉଥିବାରୁ ସବୁବେଳେ ସେଇ ରାସ୍ତା ହିଁ ଲେଖକଙ୍କୁ ଭଲ ଲାଗୁଥିଲା । ରାୟଗଡ଼ାଠାରୁ ମୁନିଗୁଡ଼ା ଛଅଷଠି କିଲୋମିଟର; ମୁନିଗୁଡ଼ା ଛକଠାରୁ ଭବାନୀପାଟାଣା ରାସ୍ତାରେ ୨୬ କି.ମି. ପରେ ପଡ଼େ ଆମ୍ବାଦୁଲା; ସେଇଠାରୁ ଜାତୀୟ ରାଜପଥ ଭାଙ୍ଗି ବେଲଘର ପହଞ୍ଚିବାକୁ ହୋଇଥାଏ । (ପୃ-୨୪-୨୫) ରାୟଗଡ଼ା ବେଲଘର ରାସ୍ତାରେ କୁଆଁରମୁଣ୍ଡା ଗାଁରୁ ସହଯୋଗୀ ବନସାଥୀ ଭାବେ ଆଦିବାସୀ ସୁବଳ ଭୋଇକୁ ସେ ନେଇଥିଲେ ସାଙ୍ଗରେ । ଲେଖକ କୁଆଁରମୁଣ୍ଡା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କନ୍ଧ ଜାତିଙ୍କ ପ୍ରକାର, ଚଳଣି, ଜୀବନଧାରା, ଭାଷା ଓ ସଂସ୍କୃତି ସମ୍ପର୍କରେ ସମାନ୍ତରାଳ ଭାବେ ସଂଯୋଗ କରିଛନ୍ତି । ସେହିଭଳି 'ଝିଙ୍କାରି ପୂଜା' ବା 'ପୋଢ଼ପୂଜା' ସମ୍ପର୍କରେ ବିଶଦ ଭାବେ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । ପୌଷମାସ ପ୍ରଥମ ମଙ୍ଗଳବାରରେ ଝିଙ୍କାରୀ ଦେବୀଙ୍କର ପୂଜା-ଆରାଧନା ମହୁଲ ଗଛର ଛାମୁଣ୍ଡିଆ ତଳେ ପାଳିତ ହୋଇଥାଏ । ପୋଢ, ଘୁଷୁରି, କୁକୁଡ଼ା ଆଦି ବଳି ଦିଆଯାଇ ବିଭିନ୍ନ ନୀତିନିୟମରେ ଏହା ପାଳିତ ହୋଇଥାଏ । ଉପନ୍ୟାସରେ ସୁବଳର ପୋଢପର୍ବର ବର୍ଣ୍ଣନା ବେଶ୍ ବ୍ୟାପକ; ସୁବଳର ନିମନ୍ତ୍ରଣ କ୍ରମେ ଲେଖକ ପୋଢପର୍ବରେ ଯୋଗଦେଇ ପୋଢ-ଅତିଥି ଭାବେ ସମ୍ମାନିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ସୁବଳ ସେଇ ପୋଢପର୍ବରେ ଲିଆଖଜା ଖାଇ ହାତ ଧରିଥିଲା ସୁନ୍‌କୀର; ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ବର୍ଷ ତିଷ୍ଠିଥିଲା ସେମାନଙ୍କର ବାହାଘର । ତା' ଆର ବର୍ଷ ସୁନ୍‌କୀ ଧୁର୍ଷିର ହାତଧରି ସୁରିଆ ଏକତ୍ର ତା' ସହିତ ରହୁଥିବା କଥାରେ ଏକ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ କନ୍ଧଜୀବନ କଥାକୁ ଲେଖକ ଉତ୍‌ଥାପିତ କରିଛନ୍ତି । ସୁବଳ କନ୍ଧକବି ଭୀମ ଭୋଇ ଯେ ତାଙ୍କ ଜାତିର ମଣିଷ କହି ଗର୍ବକରେ; ଆଉ ସୁବଳ ଭିତରେ ବି ରହିଥିଲା ଅଦ୍‌ଭୁତ କବିତ୍ୱ ଯାହା ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି ଲେଖକ ।

କୁଆଁରମୁଣ୍ଡା ଗାଁ ବୁଲାଣିଠାରୁ ପାଞ୍ଚ କିଲୋମିଟର ପରେ ପର୍ବତର ପାଦଦେଶରେ ଆଠ ଫୁଟ ଗଭୀର ଏବଂ ୧୦ ଫୁଟ ଚଉଡ଼ା ଟ୍ରେ*୍ ଖୋଳାଯାଇଥିଲା ହାତୀମାନଙ୍କ ସକାଶେ । ବେଲଘର ଥିଲା ହାତୀମାନଙ୍କର ଅଭୟାରଣ୍ୟ । ରାଧାମୋହନ କେବେହେଲେ ହାତୀ ଉପରକୁ ବନ୍ଧୁକ ଚଳାନ୍ତି ନାହିଁ; ଦଣ୍ଡବତ ହୁଅନ୍ତି । ସପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପନ୍ୟାସରେ ପଟିଆର ପାଗଳ ହାତୀଙ୍କଠାରୁ ଲୋକଙ୍କୁ ସୁରକ୍ଷିତ କରିବାରେ ମୋହନ ଓ ପ୍ରେମ୍‌ଙ୍କର ସମ୍ବେଦନଶୀଳତାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିହେବ । ସେହିଭଳି ବଡ଼ରମ୍ଭା ଉଷାକୋଠି ଘୋର ଅରଣ୍ୟଅ*ଳରେ ଯୁର୍ଗାବାଡ଼ିର ଧୁଡୁ କିର୍ସାନ ସହ ବଣରେ ବୁଲୁବୁଲୁ ହାତୀଦଳର ସଂକେତ ପାଇବା ଅବସରରେ ଲେଖକଙ୍କର ହାତୀ ଅଭିଜ୍ଞତାର ବିଷୟ ଓ ତଥ୍ୟ ବେଶ୍ ରୋଚକ ଓ ଗବେଷଣାତ୍ମକ । ଅନୁରୂପ ଭାବରେ ବାଦୁଡ଼ିକୁ ଗ୍ରାସ କରୁଥିବା ଅହିରାଜର ଦୃଶ୍ୟମାନ ହେବା ଏବଂ ଅହିରାଜ ସଂପର୍କିତ ତଥ୍ୟ ଏବଂ ତତ୍ତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ସଂଯୋଗିତ ହୋଇଛି ପ୍ରସଙ୍ଗାନୁସାରେ ଉପନ୍ୟାସରେ ।

ମୟୂରଭଞ୍ଜ ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶିମିଳିପାଳ ଅଭୟାରଣ୍ୟ ଭିତରେ ବାଘ ଶିକାର ପାଇଁ ନିର୍ମିତ ଜଳାଶୟର ଉପରମୁଣ୍ଡସ୍ଥ କାଠର କୋଠରିର କଥା; ଅତର୍କିତ ଭାବେ ଜଙ୍ଗଲରେ ଗୁଳିର ଶବ୍ଦହେବା; ହାତୀମାନେ ଜଳାଶୟରୁ ତରକି ଚାଲିଯିବା; ବାଘଟି ହେଣ୍ଟାଳ ଦେବା; ହାତୀମାନେ ପ୍ରତିଶୋଧପରାୟଣ ହୋଇ ଉଠିବା ଏବଂ କାଠକୋଠି ତଳେଥିବା ଜିପ୍‌ଟିକୁ ହାତୀମାନେ ଶୁଣ୍ଢରେ ଟେକି ଖାତ ଭିତରକୁ ଫୋପାଡ଼ି ଦେବା; ସମସ୍ତେ କାକୁସ୍ଥ ହୋଇ କାଠଘର ସୋପାନରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିବା ଥିଲା ବେଶ୍ ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ । ଅନେକ ଶ୍ରମ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ପରେ କ୍ରେନ୍ ଆଣି ଗାଡିକୁ ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇଥିଲା ଜଙ୍ଗଲ ଜମାଦାରଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ । ପରେ ଜଣାପଡ଼ିଥିଲା ଯେ ରାତିରେ ତାହା ଗୁଳିର ଶବ୍ଦ ନଥିଲା, ଶବ୍ଦଥିଲା ଗାଡ଼ିର ଚକ ଫାଟିବାର ।

ବେଲଘରିଆ ହାତୀ ରାସ୍ତାରୋକ କରି ନଥିଲେ, ରାସ୍ତାରୋକର କାରଣ ଥିଲା ଗୋଟିଏ ହାତୀ ଭୋଗ କରୁଥିଲା ପ୍ରସବବେଦନା ।

ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ବାଘଙ୍କ ଉପଦ୍ରବ ପାଇଁ ସେମାନେ ଜଙ୍ଗଲକୁ ପଶୁନଥିଲେ । କାରଣ ବାଘର ସ୍ୱଭାବ ଆକ୍ରମଣାତ୍ମକ ହୋଇଥିବା ସ୍ଥଳେ ହାତୀର ଆତ୍ମରକ୍ଷା ସ୍ୱଭାବ ଅଟେ । (ପୃ-୬୦) ତିନିବର୍ଷ ତଳେ ଭୂତଖିଆ ପୋଖରୀର ହାତୀ ଉଦ୍ଧାର ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଲେଖକ ପଶୁମାନଙ୍କର ମଣିଷର ସାହାଯ୍ୟ ଲୋଡ଼ିବାର ଗ୍ରହଣୀୟତାକୁ ସ୍ମରଣ କରିଛନ୍ତି । ଏପରିକି ଏ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ପ୍ରଖ୍ୟାତ ହାତୀ ଶିକାରୀ ଓ ହାତୀଖେଦା ବିଶାରଦ ପ୍ରାଙ୍କ୍ ନିକୋଲାସଙ୍କର 'ଏସିଆନ ଏଲିଫେଣ୍ଟ' ପୁସ୍ତକର ଉଲ୍ଲେଖ କରି ବିଶଦ ଭାବେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଛନ୍ତି ମଣିଷ ପ୍ରତି ହାତୀର ବ୍ୟବହାର । (ପୃ-୬୩-୬୪) କାହାଣୀରେ ବାଘଦ୍ୱାରା ହାତୀଛୁଆର ମୃତ୍ୟୁ ଏବଂ ଶିକାର ପରେ ପଡ଼ିଥିବା ଅସ୍ଥିପାଖରେ ମା' ହାତୁଣୀର ରୋଦନର ସମ୍ବେଦନଶୀଳ କାହାଣୀଟି ବେଶ୍ ହୃଦୟବିଦାରକ । ସେହିଭଳି ଲେଖକ ହାତୀ ସମ୍ପର୍କିତ ଆଉ କେତେକ ପ୍ରସଙ୍ଗର ଅବତାରଣା କରିଛନ୍ତି । ବେଶୀଭାଗ କାହାଣୀର କଥକ ଉପନ୍ୟାସର ସୁବଳ ଅଟେ; କାରଣ ହାତୀଉଦ୍ଧାର ଏବଂ ହାତୀଙ୍କ ଗତିବିଧି ସମ୍ପର୍କରେ ତାର ଥିଲା ବିଶେଷ ଅନୁଭୂତି ଓ ଉପଲବ୍ଧି । ହାତୀମାନେ ରାସ୍ତା ଛାଡୁନଥିଲେ; ଏପଟେ ବନ୍ଧୁ ଗଣପତି ନାଥଶର୍ମା; ଆଲୋକବାବୁଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଥିଲା ଅସମ୍ଭାଳ; ମାଈ ହାତୀଟି ଛୁଆ ଜନ୍ମ କଲାପରେ ସେମାନେ କ୍ରମଶଃ ରାସ୍ତା ଛାଡ଼ି ବଣ ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ସଦ୍ୟଜାତ ଶିଶୁଟିକୁ ବଳୟ ଭିତରେ ରଖିଥିଲେ ସେମାନେ । ସମସ୍ତେ ଫେରି ଆସିଥିଲେ ଦୁର୍ଗମ ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ବଙ୍ଗଳାକୁ । ଅସାବଧାନତାରୁ ଦିଆସିଲିର ଅଭାବ ଜନିତ ଅସୁବିଧା; ଜଙ୍ଗଲରେ ଆଧୁନିକ ମଣିଷର କାକୁସ୍ଥଭାବକୁ ଉପନ୍ୟାସରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଇପାରିବ । କାରଣ ରୋଷେଇ କିମ୍ବା ପେଟ୍ରୋମାକ୍ସ ଜଳା ଯାଇପାରିବ ନାହିଁ ବିନା ଅଗ୍ନିରେ । ଅଳ୍ପ ପେଟ୍ରୋଲ ଥିବାରୁ ଡ୍ରାଇଭର ସତ୍ୟାନନ୍ଦ ବି ଅରାଜି ଥିଲା ଦଶ କିଲୋମିଟର ଯାଇ ଦିଆସିଲି ଆଣିବା ପାଇଁ । ଜଙ୍ଗଲର ଜୀବନକୁ ଏହା ସୂଚିତ କରୁଥିଲା ଯେ ଜଙ୍ଗଲ ଜୀବନ ସହ ସାଧାରଣ ଆଧୁନିକ ଜୀବନଶୈଳୀ ବେଶ୍ ଭିନ୍ନ । ଲେଖକ ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ସ୍ମରଣ କରିଥିଲେ ତାଙ୍କର ଶିକାର ଗୁରୁ ତଥା ଜଙ୍ଗଲସାଥୀ ସ୍ୱର୍ଗବାସୀ କ୍ୟାପ୍‌ଟେନ ପ୍ରେମ ତିୱାରୀଙ୍କୁ । ଏକଦା ସମ୍ବଲପୁର ରେଢାଖୋଲର ପଢିଆବାହାଲ ଆଭ୍ୟନ୍ତର ଅ*ଳରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସିଗାରେଟ ପ୍ରିୟ ପ୍ରେମ୍‌ଙ୍କର ଓଦା ଦିଆସିଲି ପ୍ୟାକେଟ ପାଇଁ ଆତୁରତା ଯେ କେତେ ଅଧିକ ହୋଇପାରେ; ନଚେତ୍ ଦରପୋଡା ଜୁଇର ନିଆଁରୁ ସେ ଲଗାଇ ନଥାନ୍ତେ ସିଗାରେଟ କିମ୍ବା ଚା'ମଗକୁ ଜୁଇର ନିଆଁରେ କରିନଥାନ୍ତେ ଗରମ । (ପୃ-୭୫-୭୬)ଏହି କଥାର ସ୍ମରଣ ସହ ବଣରେ ଘଟୁଥିବା ବନାଗ୍ନି ଯେ କେତେ ଭୟଙ୍କର ରୂପ ନିଏ ଏବଂ ଜଙ୍ଗଲର ଜୈବବିବିଧତାକୁ ନଷ୍ଟ କରେ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଲେଖକଙ୍କର ଜଙ୍ଗଲପ୍ରିୟତାର ପରିଚୟ ମିଳିଥାଏ ।

'ମିଷ୍ଟର ଖର୍‌ସେଲ' ଉପନ୍ୟାସରେ ଜଣେ ପରିବେଶବିତ୍ ଭଳି ଲେଖକ ଝିଙ୍କ-କୋଚିଲାଖାଇ ଏବଂ ବଜ୍ରକାପ୍ତା ସମ୍ପର୍କରେ ସବିଶେଷ ତଥ୍ୟ ସଂଯୋଗ କରିଛନ୍ତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଭଙ୍ଗୀରେ । ପ୍ରସଙ୍ଗଟି ଜଙ୍ଗଲର ବନାଗ୍ନିରୁ ସଂଗୃହୀତ ଅର୍ଦ୍ଧଦଗ୍ଧ ଝିଙ୍କରୁ ପ୍ରାରମ୍ଭ ହୋଇ ତାହା ପ୍ରଭାତରେ ପକ୍ଷୀ ଗଣିବାର ସୂତ୍ର; ଘରେ ସଯତ୍ନରେ ପାଳିତ ଦୁଇ କୋଚିଲାଖାଇ ଚଢେଇଙ୍କର ବୃତ୍ତାନ୍ତ; ସେଇ କୋଚିଲାଖାଇ (ରୁମା ଓ ରାମା) କୁ ନନ୍ଦନକାନନକୁ ସମର୍ପି ଦେବା; ଜଙ୍ଗଲରେ ମୋହନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଦୁଇଟି କୋଚିଲାଖାଇ ପକ୍ଷୀ ଶିକାର କରିବା; ବଜ୍ରକାପ୍ତାର (ଭରଦ୍ୱାଜ ପକ୍ଷୀ) ପୌରାଣିକ ମହାଭାରତର କାହାଣୀର ଅବତାରଣା ମଧ୍ୟ ଉପନ୍ୟାସ ମଧ୍ୟରେ ବେଶ୍ ରୋଚକ । ସୁବଳର ଭୂତଖିଆ ପୋଖରୀ ଓ ପାହାଡ଼ର ରହସ୍ୟମୟ ବୃତ୍ତାନ୍ତରେ ଅଜଗର ଓ ଚିତାବାଘର ମୃତ୍ୟୁପରେ ଲୋକେ ଆଉ ଭୂତ ନଦେଖିବା କିମ୍ବା କୌଣସି ଶବ୍ଦ ନ ଶୁଣିବାରେ ବିଦେଶୀ ସାହେବଙ୍କର ସାପ ଓ ଚିତା ଶିକାର କରିବା ପରେ ହିଁ ତାହା ସମାଧାନ ହୋଇଥିବା କଥା ଉଲ୍ଲେଖ କରଛନ୍ତି ଲେଖକ । କାରଣ ସେମାନଙ୍କ ଶିକାର ପରେ ଆଉ କିଛି ଅଘଟଣ ଘଟୁନଥିଲା ସେଇ ଅଞ୍ଚଳରେ । ସପ୍ରସଙ୍ଗ ଲେଖକ ଡାଇନୋସର ବିଲୁପ୍ତି ଭଳି ଦିନେ ଯେ ବିଶାଳ ହସ୍ତୀ ସବୁ ଏ ଭୂପୃଷ୍ଠରୁ ନିର୍ମୂଳ ହୋଇଯିବେ ସେହିଭଳି ଆଶଙ୍କା ପୋଷଣରେ ଜଣେ ପର୍ଯ୍ୟାବରଣ ସଂରକ୍ଷକଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଏଡ଼ାଇ ଦିଆଯାଇ ନପାରେ । ଏହି ଆଧାରରେ ସେ ବେଲଘର ଅଭୟାରଣ୍ୟରୁ ସଂଗୃହୀତ ଏକ ବିଶାଳ ହାତୀର କଙ୍କାଳ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଏଡ୍‌ଗାର ଉଇଲିୟମ୍ ରୋବେଇରୋଙ୍କର ନାମୋଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । (ପୃ-୯୭)

ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଧୋଇଆ ଅ*ଳ ଅଜଗର ସାପମାନଙ୍କର ବାସସ୍ଥଳୀ ନୁହେଁ । ସେମାନେ ବର୍ଷାଜଳ ଓ ବନ୍ୟାଜଳରେ ଘଞ୍ଚଅରଣ୍ୟରୁ ଭାସିଆସି ସମତଳ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଆବୋରି ବଂଶ ବିସ୍ତାର କରି ରହନ୍ତି । ଧୋଇଆ ଅ*ଳରେ ଶେଠ୍ ବିଶନ୍‌ଲାଲ କାପାଡିଆଙ୍କ ବାଣିଜ୍ୟିକ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ମହାନଦୀର ଅବବାହିକାର ତ୍ରିକୋଣଭୂମି ଗ୍ରାମା*ଳକୁ ଆବୋରି କିପରି କାୟା ମେଲାଇଥିଲା; କିଭଳି ଏକଦା ପ୍ରବଳ ବନ୍ୟା ଆସିଥିଲା ସେ ଅ*ଳରେ; ଶେଠ୍‌ର ଅବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ଜଳବନ୍ଦୀ ଭିତରେ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କ ପରି ହୋଇଥିଲା; ଯାହାଙ୍କ ଗୋଦାମଘରେ ଜିନିଷ ଥିଲା ଭର୍ତ୍ତି; ମାତ୍ର ସେ ଚାହିଁ ବସିଥିଲା ରିଲିଫକୁ । ଆଉ ତାକୁ ଶିକ୍ଷା ଦେଇଦେଲା ସ୍କୁଲ ଜଗୁଆଳିର ଷଷ୍ଠ ଶ୍ରେଣୀର ଛୁଆ; ଯିଏ ଭାସିକି ଆସିଥିଲା ଦୁଇଟି କାଠଗଣ୍ଡିରେ ଏବଂ ଶେଠ୍‌ର ଲଜ୍ଜାନିବାରଣ ପାଇଁ ନିଜ ପିନ୍ଧା ଗାମୁଛା ଏବଂ ରିଲିଫ୍‌ର ପୁଟୁଳି ଦେଇଥିଲା । ଦୁଇଦିନ ପରେ ବନ୍ୟାଜଳ ଗଲାପରେ ଶେଠ୍ ଦେଖିଥିଲା ଜଗୁଆଳି ପୁଅ ସନ୍ତୁରା ଭାସିବା ପାଇଁ ଯାହା ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲା ତାହା କାଠଗଣ୍ଡି ନଥିଲା; ତାହା

ସହବାସରୀତିରେ ଦୁଇଟି ବିରାଟ ଅଜଗର ସାପ ଥିଲେ । ଲେଖକ ଏ ସତ୍ୟ କାହାଣୀର ସଂଯୋଗ ସହିତ ଅଜଗର ସର୍ପ ସମ୍ପର୍କରେ ପରିବେଶବିତ୍ ଅନୁରୂପ ବୈଜ୍ଞାନିକ ତଥ୍ୟକୁ ବେଶ୍ ବିସ୍ତୃତ ଭାବେ ସଂଯୋଜିତ କରିଛନ୍ତି ଉପନ୍ୟାସରେ ।

ଏପରିକି କୃଷ୍ଣ ସିଂହ ମହାଭାରତର ଆଦି ପର୍ବରେ ସର୍ପବଂଶ ଓ ସେମାନଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ ନାମ ବିଷୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ସେଥିରେ ଏହାର ସଂଖ୍ୟା ୭୮ ହୋଇଥିବା ସ୍ଥଳେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପଦ୍ଧତିରେ ଭାରତୀୟ ବିଷଧର ସର୍ପଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ୭୪ଟି ଥିବା ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ଏହାକୁ ଲେଖକ ବେଶ୍ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟକର ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । (ପୃ-୧୦୭-୧୦୯) ଅର୍ଥାତ ଆମର ପାରମ୍ପରିକ ଭାରତୀୟ ଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟ ବେଶ୍ ଉଚ୍ଚକଟୀର; ସେହି କଥାକୁ ସେ ସ୍ମରଣ କରିଛନ୍ତି । ଅନୁରୂପ ଭାବରେ ସାପକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି କେଳାଜାତି; ସାପଙ୍କର 'ଅଣ୍ଡଜ' ଓ 'ଜନ୍ମଜ' ଭଳି ବିଭାଜନ ସହିତ ବେଶ୍ ସୂକ୍ଷ୍ମାତିସୂକ୍ଷ୍ମ ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା ରହିଛି ଉପନ୍ୟାସରେ । ସେହିଭଳି ମହୁମାଛିମାନଙ୍କର ପ୍ରସଙ୍ଗର ସଂଯୁକ୍ତି; ନିଜ ପିତାଙ୍କର ଗୋପାଳନ ଏବଂ ସେଥିନେଇ ବିଶେଷ ଜ୍ଞାନ; ସତ୍ୟଉଦ୍ୟାନ ଓ ଗୋପାଳପୁର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଭଳି ବିଷୟର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି ।

ବେଲଘର ଅଭୟାରଣ୍ୟ ଚାରିପାଖେ କଣ୍ଟାପାଲି, କୁଆଁରମୁଣ୍ଡା, ଧୂର୍ସି, ଶାବଣା, ଚମ୍ପାନଳୀ, କତରକେଲା ଇତ୍ୟାଦି ଅଞ୍ଚଳ ଅବସ୍ଥିତ । ଟ୍ରେଞ୍ଚଖୋଳା କାମ ଚାଲିଥାଏ । ଫୋର୍ସ ଲଗାଇ ହାତୀମାନଙ୍କୁ ଟ୍ରେଞ୍ଚ୍ ସେପଟକୁ ତଡ଼ି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ବେଲଘର ବଙ୍ଗଳାକୁ ଯିବା ରାସ୍ତାରେ ପିତାପାଲିରେ ପଟାପୋଲ ତିଆରି କରାଗଲା । ତା'ପରେ ହାତୀମାନେ ଜବତ୍ ହୋଇଥିଲେ । ତଥାପି ମାଇହାତୀଟିଏ ଟ୍ରକ୍ ଆଦି ଅଟାକାଇ ଧାନ ଖାଇବା ବୃତ୍ତାନ୍ତ; ଭୋକ ଲାଗିଲେ ଗାଡ଼ିମାନଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷା କରିବା; କେତେକ ଗାଡ଼ିର ଲୋକେ ଫଳମୂଳ ଦେବା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ନିଜେ ଖାଇବା ସହ ତା'ର ଛୁଆକୁ ଖୁଆଇବା ଶିଖାଉଥିଲା ମା'ହାତୀ । କ୍ରମଶଃ ମୁନିଗୁଡ଼ା ମହାକାଳ ବସ୍‌ରୁ ମାନସିକ ପୂଜାସାମଗ୍ରୀ ସବୁ ବସ୍‌ରୁ ଓଟାରି ଖାଇବା; ଲୋକେ ହାତୀମୁଣ୍ଡରେ ସିନ୍ଦୂର ଲେପିବା; ଛୁଆକୁ ବି ଖାଇବାକୁ ଦେଇ ସିନ୍ଦୂର ଲଗାଇ ଦେବା, ଧୂପଦୀପ ଜଳାଇ ପୂଜା କରିବା; ଅମ୍ବା ଦେଇଙ୍କର ସିନ୍ଦୂରବୋଳା ପଥର ମୂର୍ତ୍ତି ପାଖରେ ଠାକୁରାଣୀ ଭଳି ଆସ୍ଥାନ ଜମାଇ ଉଭା ହେବାର କଥା; ତତ୍‌କାଳରେ ଚାଂଲ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । କ୍ରମଶଃ ଭୂତୁଣୀ ହାତୀ ଭାବେ ଖ୍ୟାତିଲାଭ କରିଥିଲେ ସେହି ମାଇ ହାତୀ ଏବଂ ତା'ର ଛୁଆ । ଭୂତୁଣୀ ପୋଖରୀରୁ ଉଦ୍ଧାର ବେଳେ ତା'ର ଶୁଣ୍ଢ ପାଖରେ ଅର୍ଦ୍ଧକର୍ତ୍ତିତ ରଶିଟି ଲାଗି ରହିଥିବା ଯୋଗୁଁ ସମସ୍ତେ ତାକୁ ମାହୁନ୍ତବିହୀନ ପୋଷ୍ୟହାତୀ ଭାବି ଡରୁ ନଥିଲେ; ଯଦିଓ ସେ ଥିଲା ଏକ ଜଙ୍ଗଲୀ ହାତୀ, ଏକଦା ତୃଷାର୍ତ୍ତ ହାତୀ ତୃଷା ନିବାରଣ ପାଇଁ ଗୁଜାବନ୍ଧ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଯାଇଥିବା ବେଳେ ଶୁଣ୍ଢରେ ଲାଗିଥିବା ଦଉଡ଼ି ଯାଇ ଦୁଇଟି ବିଜୁଳି ତାରରେ ଗୁଡ଼େଇ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ତାର ଖୁଣ୍ଟିଟି ଛିଣ୍ଡିଯିବା କାରଣରୁ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଆଘାତରେ ତା'ର ଦୁଃଖଦ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଥିଲା । ସେ ଅଂଚଳର ଲୋକଙ୍କର ଆସ୍ଥାର ସୂଚକ ହାତୀଟିର ମୃତ୍ୟୁ ଥିଲା ବେଶ୍ ଭାବନାତ୍ମକ ଓ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ।

ଉପନ୍ୟାସରେ ହାତୀଛୁଆ 'ଶଙ୍କର ବେଟା' ବଞ୍ଚିଯାଇଥିଲା । କାରଣ ସେ ଜଳାଶୟ ପାଣିରେ ଖେଳୁଥିବା ବେଳେ ଦୂରରେ ଘଟଣାଟି ଘଟିଥିଲା । ସମୟକ୍ରମେ ମହାବଳ ବାଘର ହାବୁଡ଼ରେ ପଡ଼ି ଶଙ୍କର ଖଣ୍ଡିଆଖାବରା ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ଦଳବଦ୍ଧ ମଇଁଷି ବାଘଙ୍କଠାରୁ ତାକୁ ଦେଇଥିଲେ ସୁରକ୍ଷା । ଅଳ୍ପ ଦିନ ପୂର୍ବରୁ ଡେକାନ୍ ସର୍କସର ମ୍ୟାନେଜର ଖୋଜୁଥିଲେ ଏକ ଶିଶୁ ହାତୀ; କାରଣ ତାଙ୍କର ମା'ହାତୀ ଶିଶୁହାତୀକୁ ହରାଇ ଥିଲା ଏବଂ ଦୁଃଖରେ ଥିଲା; ତେଣୁ ଆଂଚଳିକ ବନବିଭାଗ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ସହିତ ଯୋଗାଯୋଗ କରି ହାତୀ ଛୁଆକୁ ପୋଷ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଚିନ୍ତାକଲେ ସେ ଏବଂ ମଇଁଷିଆଳମାନେ ନିଜ ଉତ୍ସୁକତା ଦୂରେଇ ହାତୀଛୁଆକୁ ହସ୍ତାନ୍ତର କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ଶଙ୍କର ମଇଁଷି ପହ୍ନାରୁ କ୍ଷୀର ଖାଇ ନିଜକୁ ବଞ୍ଚେଇ ରଖିବାରେ ହୋଇଥିଲା ସମର୍ଥ । ସୁବଳ ଥିଲା ଏ ସମସ୍ତ ଘଟଣାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସାକ୍ଷୀ । ଉପନ୍ୟାସରେ ନାଥଶର୍ମାଙ୍କର ଜ୍ୟୋତିଷ ବାଣୀ ଏବଂ କରଣୀୟ, ବାର, ବସ୍ତ୍ର, ଶୁଭବେଳା, ବର୍ଜନୀୟ ରାହୁ ବେଳା ଆଦି ସମ୍ପର୍କରେ ମଧ୍ୟ ଲେଖକ ବେଶ୍ କେତେକ ପୃଷ୍ଠା ପୂର୍ଣ୍ଣତଃ ଉଦ୍ଧାର କରିଛନ୍ତି । ସେତେବେଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉପନ୍ୟାସରେ ଲେଖକ ଦେଖି ନାହାନ୍ତି ଶଙ୍କର ବେଟାକୁ ସ୍ୱ ଚକ୍ଷୁରେ । ଗୋଟିଏ ସର୍କସର ଖେଳ ଦେଖୁଦେଖୁ ହାତୀ-କୁକୁର-ଆଦି ପଶୁ-ପକ୍ଷୀଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣନା ଓ ବ୍ୟାଖ୍ୟାରେ ପରିବେଶ ଓ ପର୍ଯ୍ୟାବରଣ ସଚେତନ ଜଣେ ଲେଖକଙ୍କୁ ସମଗ୍ର 'ମିଷ୍ଟର ଖରସେଲ'ରେ ଦେଖିହେବ ।

ଡେକାନ୍ ସର୍କସ କ୍ରମଶଃ ଦେବାଳିଆ ହୋଇଗଲା; ସବୁ ପଶୁପକ୍ଷୀ ସେମାନେ ବିକ୍ରୀ କରିଦେଲେ, ଶେଷରେ ହାତୀ ଶଙ୍କର ବେଟାର କଥା ପଡ଼ିଲା; ସେତେ ବେଳେ ହାତୀ ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥିବା ଜଗତ୍‌ସିଂହପୁର, ପୁରୋହିତ ପଡାର ରବୀନ୍ଦ୍ର ପରମାଣିକ ଦାୟିତ୍ୱ ନେଇଥିଲା ଶଙ୍କର ବେଟାର । ଏକଦା କିଛି ସୂଚନା ନଦେଇ ଶଙ୍କର କୁଆଡ଼େ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଗଲା । ପରେ ଜଣାଗଲା ଶଙ୍କର ମାଇହାତୀ ସହିତ ମିଳିତ ହେବାପାଇଁ ଚାଲିଯାଇଥିଲା । ତାଗିଦ୍ କଲା ଶଙ୍କର ବେଟାକୁ ରବୀନ୍ଦ୍ର । ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରୁ ବିଷୟାନ୍ତର ହୋଇ ଲେଖକ ତାଙ୍କ ପିଉସାଙ୍କର ଦୁଇ ପୁତ୍ର ନରେନ୍ ଓ ସୁରେନ୍ ସହିତ ବୁଲା (କୁକୁର) ର ସମ୍ପର୍କ; ବିଦ୍ୟୁତ୍ ତାର ଆଘାତରୁ ଦୁଇ ପୁଅଙ୍କୁ ବଞ୍ଚେଇବାକୁ ଯାଇ ବୁଲାର ମୃତ୍ୟୁ; ବାଲେଶ୍ୱର ସତ୍ୟାଶ୍ରମର ନିଜ ଫାର୍ମ ହାଉସରେ ବାଘା ଓ ଟୀକାର ପ୍ରସଙ୍ଗ; ରବୀନ୍ଦ୍ରର ପ୍ରିୟ କୁକୁର ମୋତିର ପ୍ରସଙ୍ଗ ଅବତାରଣା ବେଳେ

କୁକୁରର ବିଶ୍ୱାସୀ ଓ ସାହାସୀ ଗୁଣାବଳୀକୁ ଲେଖକ ବେଶ୍ ସକରାତ୍ମକତାର ସହ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ଘଟଣାକ୍ରମେ ରବୀନ୍ଦ୍ର ଫୁଲବାଣୀର ଚନ୍ଦ୍ରପୁରରେ ଜଣେ ମହିଳାଙ୍କ ସ୍ତନରୁ କ୍ଷୀର ଖାଉଥିବା ମାଙ୍କଡକୁ ଦେଖିଥିଲା । ସେହି ବଢେଇଆଣୀ ରଙ୍ଗୀ ଅପାର ସାପକାମୁଡ଼ାରେ ମୃତ୍ୟୁ ହେବାପରେ ରବୀନ୍ଦ୍ର ମାଙ୍କଡକୁ ନେଇଆସିଥିଲା ଏବଂ ମୋତିକୁ ବି ସେଠାରୁ ପାଇବା ଭିତରେ ଦୁଇଟି ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କାହାଣୀ ସଂଯୁକ୍ତ ରହିଛି ।

ଉପନ୍ୟାସରେ ସତର ନମ୍ବର ପରିଚ୍ଛେଦରେ ମାର୍ଚ୍ଚ ୨୪, ୧୯୯୬ର ସମ୍ବାଦପତ୍ରର ରବିବାସରୀୟ ପୃଷ୍ଠାରେ 'ମିଷ୍ଟର ଖରସେଲ୍ ଶିରୋନାମାରେ ପ୍ରକାଶିତ ଫିଚରଟି ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କଲା ଲେଖକଙ୍କୁ: "ସେ ନଥିଲା ଜଣେ ରାଜନେତା । କିନ୍ତୁ ତାକୁ ନେଇ ବିଧାନ ସଭାରେ ଉଠିଲା ଝଡ଼ । ସେ ନଥିଲା ଅପରାଧୀ; କିନ୍ତୁ ତା' ପାଇଁ ଆଇନ୍ ଅଦାଲତରେ ମାମଲା ଦାୟର ହେଲା । ତା' ପାଇଁ ଚହଳ ପଡିଗଲା ଦେଶ ସାରା । କିଛି ଲୋକ ଚାହୁଁଥିଲେ ତା'ର ଗୁଳିବିଦ୍ଧ ଶରୀର, ତାର ତୁରନ୍ତ ମୃତ୍ୟୁ । କିନ୍ତୁ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନରେ ବିଳମ୍ବ ସକାଶେ ତା ପାଇଁ ହୋଇଥିଲା ବନ୍ଦପାଳନ, ହରତାଳ, ଅନେକ ବି ଥିଲେ ତାର ସମର୍ଥକ । ସେମାନେ ଚାହୁଁଥିଲେ ତାର ମୁକ୍ତି । ସେ ହେଲା ବହୁ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ନାୟକ ମିଷ୍ଟର ଖରସେଲ । (ପୃ-୧୯୫) ଏ ଖରସେଲ ତାଙ୍କର ବେଟା କି ! ଭଳି ପ୍ରଶ୍ନ ଉଙ୍କି ମାରିଥିଲା ଲେଖକଙ୍କର । ବର୍ଷେ ପୂର୍ବରୁ ଖରସେଲର ମାହୁନ୍ତକୁ କୌଣସି ଏକ ଅପରାଧରେ ପୋଲିସ୍ ଗିରଫ୍ କରିବା ପରେ ବିନା ମାହୁନ୍ତରେ ଉଗ୍ର ହୋଇ ଅବାଧ ଓ ହିଂସ୍ର ହେଇଉଠିଥିଲା ଶଙ୍କର । ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ ବଲାଙ୍ଗୀରରୁ ଧରାଯାଇ ତାକୁ ଚନ୍ଦକା ଅଣାଗଲା । ଖରସେଲ ଥିଲା ଅନ୍ୟ ହାତୀଙ୍କଠାରୁ ଭିନ୍ନ; ତେଣୁ ଚର୍ଚ୍ଚିତ । ତା'ର ଲମ୍ବଥିଲା ୧୨ ଫୁଟ ୫ ଇଞ୍ଚ । ଉଚ୍ଚତା ଥିଲା ୧୩ ଫୁଟ ୪ ଇଞ୍ଚ । ବୟସ ତୁଳନାରେ ଅଧିକ ପୃଥୁଳ । ତା'ର ମସୃଣ ଦାନ୍ତର ଲମ୍ବ ଥିଲା ୯ ଫୁଟ ୯ ଇଞ୍ଚ । ବୟସ ଅନୁପାତରେ ସବୁ ଅଧିକ ଥିଲା ଖରସେଲର । ବଲାଙ୍ଗୀରରେ ଗିରଫ ଅବସ୍ଥାରେ ଖରସେଲ ପ୍ରବଳ କ୍ରୋଧୀ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଓକିଲ ପର୍ଶୁରାମ ଶତପଥୀ ସ୍ଥାନୀୟ କୋର୍ଟରେ ଖରସେଲ ତରଫରୁ ମକଦ୍ଦମା କରିଥିଲେ । ୱାଇଲ୍ଡ ଲାଇଫ୍ ସୋସାଇଟି ଏବଂ 'ଜୀବେଦୟା' ସଙ୍ଗଠନ ତରଫରୁ ତାର ମୁକ୍ତି ନେଇ ଦାବି କରିଥିଲେ । (ପୃ-୧୯୬) ମାତ୍ର ଦୟାର ପାତ୍ର ନସାଜି ଖରସେଲ ବନ୍ଧା ଯାଇଥିବା ଲୌହ ଶିକୁଳିକୁ ଛିଣ୍ଡାଇ ପଳାଇ ଯାଇଥିଲା । ୨୦/୨୫ ବର୍ଷ ବୟସ୍କ ଖରସେଲ ସେମାନଙ୍କ ସହ ମିଶିଲା ନାହିଁ; ସେମାନେ ଭୟ କଲେ ଖରସେଲକୁ । ଏ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଲେଖକ କହିଥିବା କଥାଟି ବେଶ୍ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ: ଓଡ଼ିଶାର ବଣୁଆ ହାତୀକୁ ତାଲିମ୍ ଦେବାପାଇଁ କୁମ୍କା ଜାତୀୟ ହାତୀ ନଥିବାରୁ ସମସ୍ୟା ସମାଧାନ ହୋଇ ପାରୁନାହଁ ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ୧୯୮୨ ରେ ଅଗସ୍ତି ନାମକ ଏକ ବଣୁଆ ହାତୀକୁ ଭଞ୍ଜନଗର ରେଞ୍ଜ୍‌କୁ ଅଣାଯାଇ ନନ୍ଦନକାନନରେ ରଖାଯାଇଥିଲା ବୋଲି ସୂଚିତ କରିଛନ୍ତି । (ପୃ-୧୯୬-୧୯୭) ସେଠାରେ ବାରବର୍ଷ ପରେ ୧୯୯୪ ଅଗସ୍ତିର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥିଲା । ପରେ ଭୋଲୀ ନାମକ ଏକ ହିଂସ୍ର ହାତୀ ଅଣାଯାଇଥିଲା; ମାତ୍ର ହିଂସ୍ରତା ପାଇଁ ତାକୁ ଗୁଳିକରି ମାରି ଦିଆଯାଇଥିଲା । (ପୃ-୧୯୭) ଖରସେଲକୁ କାବୁ କରିବା ପାଇଁ ନିକଟସ୍ଥ ଷ୍ଟେସନପଡ଼ା ଅଞ୍ଚଳରେ ରହୁଥିବା ଜଣେ ମାହୁନ୍ତର ପୋଷା ମାଈହାତୀ ସହ ଖରସେଲକୁ ସୁଯୋଗ ଦିଆଯାଇ ଖରସେଲକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ଅଣାଯାଇଥିଲା । ଏକୋଇଶ ମାସ ପରେ ସେଇ ମାଈହାତୀ ଅଣ୍ଡିରା ଛୁଆଟିଏ ଜନ୍ମ ଦେଇଥିବା ସୂଚନା ବେଶ୍ ସକରାତ୍ମକ । ପରିସ୍ଥିତି କ୍ରମେ ଜଟିଳ ହେଲା ଏବଂ ପୂର୍ବତନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଅନଙ୍ଗ ଉଦୟ ସିଂହଦେଓ ବିଧାନସଭା ମୌସୁମୀ କାଳୀନ ଅଧିବେଶନରେ ଏକ ଧ୍ୟାନଆକର୍ଷଣକାରୀ ନୋଟିସ୍ ଆଗତ କଲେ । ଖରସେଲର ଆତଙ୍କବାଦୀ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିବାରୁ ଜୁଲାଇ ୧୮ ତାରିଖରେ ବଲାଙ୍ଗୀର ଡିଏଫ୍‌ଓଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ସମ୍ମୁଖରେ ଧାରଣାରେ ବସିବା ସହ ୨୪ ତାରିଖରେ ତାଙ୍କୁ ଘେରାଉ କରିଥିଲେ । (ପୃ-୧୯୯)

ପରେ ପ୍ରାଣୀ ବିଭାଗର ମୁଖ୍ୟ ହାତୀକୁ ପାଗଳ ହାତୀ ଭାବେ ଘୋଷଣା କରି ତା'କୁ ମାରିବା ପାଇଁ ବମ୍ବେ ଏବଂ କଲିକତାରୁ ଦୁଇ ଜଣ ସ୍ୱୀକୃତିପ୍ରାପ୍ତ ଶିକାରୀଙ୍କୁ ଅଣାଯାଇଥିଲା । ଶିକାରୀ ଦୁଇଜଣ ମଧ୍ୟ ହସ୍ତୀକୁ ମାରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କଲାବେଳେ ହାତୀଟି ତା'ର ଶୁଣ୍ଢ ଓ ଆଗ ଗୋଡ଼ ଦୁଇଟିକୁ ଟେକି କାନ୍ଦିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲା । ଶିକାରୀ ଦୁଇ ଜଣ ହାତୀକୁ ଶାନ୍ତ ହୋଇଯିବାର ଦେଖି ନମାରି ଫେରି ଆସିଥିଲେ । ସେ ଶିକାରୀଙ୍କ ସହିତ କର୍ଣ୍ଣାଟକର ବଣ୍ୟପ୍ରାଣୀ ବିଭାଗର ମୁଖ୍ୟ ଡ. ଶାଦ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ହାତୀ ଧରିବା ପାଇଁ ସାଙ୍ଗରେ ଆସିଥିଲେ । ସେ ହିଁ ଖରସେଲକୁ ମାରିବା ପାଇଁ କୁଣ୍ଠା କଲେ ଏବଂ ତାକୁ ନନ୍ଦନକାନନ ଆଣିବା ପାଇଁ ମତ ଦେଇଥିଲେ । (ପୃ-୧୯୯) ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଯନ୍ତା ସେଥିପାଇଁ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ତାକୁ ଧରିବା ପାଇଁ ଶିମିଳିପାଳର ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ ବିଶେଷଜ୍ଞ ଡ. ଲାଲା, ଏ.କେ.ସିଂହ, ସମ୍ବଲପୁର ଡିଏଫଓ ଏନ୍. ନାୟକ ଏବଂ ବଲାଙ୍ଗୀର ଡିଏଫ୍‌ଓ ଶିଶିର କୁମାର ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ମିଳିତ ନେତୃତ୍ୱରେ ୫୦ ଜଣ କର୍ମଚାରୀ ଓ ଦୁଇ ପ୍ଲାଟୁନ୍ ପୋଲିସଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ପାଞ୍ଚ ଘଣ୍ଟାର ପରିଶ୍ରମ ପରେ ତାକୁ ଠାବ କରାଯାଇଥିଲା । ସେଠାରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଚକିତ କରି ଖରସେଲ ଆଣ୍ଠେଇ ପଡ଼ି ଆତ୍ମସମର୍ପଣ ଢଙ୍ଗରେ ଠିଆ ହେବା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବିସ୍ମିତ କରିଥିଲା । (ପୃ-୨୦୦) ଡିସେମ୍ବର ୧ ତାରିଖରେ ନିଶ୍ଚେତକ ଦିଆଯାଇ ଖରସେଲକୁ ବିଳମ୍ବିତ ରାତିରେ ବଲାଙ୍ଗୀରକୁ ଅଣାଯାଇ ସେଠାରୁ

ନନ୍ଦନକାନନ ପାଇଁ ବାହାରିଥିଲା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଏକ ଗାଡ଼ି । ଅନ୍ୟ ଦୁଇଟି ଟ୍ରକରେ ମାଇହାତୀ ପ୍ରେମା ଓ ବାସନ୍ତୀ ମଧ୍ୟ ଯାଇଥିଲେ । ସପ୍ତାହକ ପରେ ଜଣାଗଲା ଖର୍‌ସେଲର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା ଏକ ମାଈ ବାଘୁଣୀ ସହିତ ଏବଂ ତା'ର ମୃତ୍ୟୁ ବେଳକୁ ତା' ପେଟରେ ଥିଲେ ଚାରିଟି ଛୁଆ; ଘଟଣାଟି ଚାରିଛକ ସାତପାହାଡ଼ ମହାନଦୀ କୂଳସ୍ଥ ଜଙ୍ଗଲରେ ଘଟିଥିଲା । ନନ୍ଦନକାନନରେ ଖର୍‌ସେଲ ଆଉ ଅବାଧ ହେଉନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ମୁକ୍ତ ନଥିଲା । ନନ୍ଦନକାନନର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ସରୋଜ କୁମାର ପଟ୍ଟନାୟକ ତାଙ୍କ ଜୀବଦ୍ଦଶାରେ ପ୍ରଥମେ ଦେଖିଥିଲେ ଖର୍‌ସେଲ ଭଳି ଅନନ୍ୟ ହାତୀକୁ । (ପୃ-୯)

ବଲାଙ୍ଗୀର ଥାନାରେ ରବୀନ୍ଦ୍ରର କେସ୍ ଫାଇଲ ଦେଖି ଲେଖକ ଜାଣିଲେ ଯେ ପୋଲିସ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସେ ଜଣେ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ନକ୍ସଲପନ୍ଥୀ । ବଲାଙ୍ଗୀରରୁ ରବୀନ୍ଦ୍ର ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହୋଇଥିଲା ବୌଦ୍ଧକୁ । ତାର ମାଙ୍କଡ଼ ଜେଲ୍‌ର ଆଗ ପଛ ହୋଇ ସୁଉଚ୍ଚ ପାଚେରି ଡେଇଁ ହେଉଥିଲା ରବୀନ୍ଦ୍ରର ପଛପଛ ! କୁକୁରଟି ସେପରି ଜେଲ୍ ବାହାରେ ଲୋକଙ୍କୁ କୁମୁଡ଼ାକାମୁଡ଼ି ଆଉ ଭୁକାଭୁକି କରୁଥିବାର ଖବର ମିଳିଥିଲା ଲେଖକଙ୍କୁ । ତା'ର ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ହାତୀ ମଧ୍ୟ ଆସି ଜେଲ୍ ବାହାରେ ଉତ୍ପାତ କରିଥିଲା । ସେତେବେଳକୁ ହାତୀ ନାଁରେ ତିନିଟି ହତ୍ୟା ଅଭିଯୋଗ ହୋଇସାରିଥିଲା । ଗୋଟିଏ ବଲାଙ୍ଗୀର ସହରର ମୋଦିପଡ଼ା ବସ୍ତି, ଗୋଟିଏ ଫୁଲବାଣୀର ଫୁଲଝରା ଗାଁ; ଅନ୍ୟଟି ବିଜନପାଲି ଅଞ୍ଚଳ; ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ବେଟା କୌଣସିଠାରେ ମଣିଷକୁ ମାରିନଥିଲା । ଯଦିଓ ତାର ପାଗଳାମୀ ଏବଂ ପ୍ରତିଶୋଧପରାୟଣ ହେବାପାଇଁ ଦାୟୀ କିଏ ? ଏହା ହିଁ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ପ୍ରଶ୍ନବାଚୀ ! ମଣିଷ ମାରିବା ଶଙ୍କର ବେଟାର ସ୍ୱଭାବ ନଥିଲା; କେବଳ ହତ୍ୟାକାରୀ ବୋଲି ଲୋକେ ଯାହା ପ୍ରଚାରିତ କରିଥିଲେ । (ପୃ-୨୧୫) ରବୀନ୍ଦ୍ରର କୁକୁରଟି ଜେଲ୍ ବାହାରେ ରହିଗଲା ଏବଂ ରବୀନ୍ଦ୍ର ବୌଦ୍ଧ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହେବାପରେ ମାଙ୍କଡ଼ ବି ମିତ୍ରପୁର ଗାଁର ମଙ୍ଗଳା ମନ୍ଦିରରେ ରହିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଲେଖକ ବୌଦ୍ଧ ଜେଲ ଯାଇ ଭେଟିଥିଲେ ରବୀନ୍ଦ୍ରକୁ । ଶୁଣିଥିଲେ ଅସଲ ଘଟଣା । ଏକଦା ଗାଁ ହାଟମାନଙ୍କରେ ଖେଳଦେଖାଇ ଫେରୁଥିବା ବେଳେ ହାତୀପିଠିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ପରିସ୍ରା କରିବାବେଳେ ଗୋଟିଏ ପୁଟୁଳା ଓ ବନ୍ଧୁକଟେ ରାସ୍ତାକଡ଼ରେ ପଡ଼ିଥିବାର ଦେଖି ସେଗୁଡ଼ିକୁ ନେଇ ବଲାଙ୍ଗୀର ଥାନାରେ ଦାଖଲ କରିବା ପାଇଁ ସେ ଯାଇଥିଲା; ପୋଲିସ୍ ତା'ପାଖରୁ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଛଡ଼େଇ ନେଇ ଦେଖିଥିଲେ ଏବଂ ଏହା ମାଓବାଦୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଥାନା ମାଲଖାନାକୁ ଚଢାଉ କରି ଲୁଟ୍ ଅସ୍ତ୍ର ବୋଲି ଜଣାଇଥିଲେ । ଏପରିକି ତାକୁ ନକ୍ସଲବାଦୀ କହି ଗିରଫ୍ କରିଥିଲେ । ସେହି ଜାଗା ଦେଖାଇବାକୁ କହି ପୋଲିସ୍ ସେଠାରେ ଡିନାମାଇଟ ଓ ବିସ୍ଫୋରକ ଦ୍ରବ୍ୟ ଆଦି ଥିବା ଦେଖିଥିଲେ । ମାତ୍ର ତା' କଥାକୁ କେହି ବିଶ୍ୱାସ କଲେ ନାହିଁ । ରବୀନ୍ଦ୍ର ବାରମ୍ବାର ଲେଖକଙ୍କୁ ପଚାରୁଥିଲା ଏ ନକ୍ସଲମାନେ କିଏ ? ନିଜ ପୋଷ୍ୟଜୀବଙ୍କୁ ନେଇ ଚିନ୍ତିତ ଥିଲା ରବୀନ୍ଦ୍ର । ଲେଖକ ଶଙ୍କର-ମୋତି-ମନୁର ଠାବ କରିସାରିଥିଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ ବୋଲି କହିଥିଲେ ରବୀନ୍ଦ୍ରକୁ । ସେ ରବୀନ୍ଦ୍ରର ଜାମିନ୍ ଆବେଦନ କଲେ ଏବଂ ନିଜେ ଗ୍ୟାରେ[ର ଭାବେ ଦାୟିତ୍ୱ ମୁଣ୍ଡକୁ ନେଲେ । ତୃତୀୟଥର ମାମଲାଟି ଶୁଣାଣି ପରେ ମାନ୍ୟବର ଉଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଳୟ ରବୀନ୍ଦ୍ରର ସର୍ତ୍ତମୂଳକ ଜାମିନ ମଞ୍ଜୁର କରିଥିଲେ । ସର୍ତ୍ତ ମୁତାବକ ରବୀନ୍ଦ୍ରକୁ ବଲାଙ୍ଗୀର ଥାନାରେ ହଜାର କରାଇବାକୁ ପଡିଥିଲା । ରବୀନ୍ଦ୍ର ଭିତରେ ଶଙ୍କରକୁ ଦେଖିବାର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଉତ୍ସୁକତା ଭିତରେ ଲେଖକ ଅଦ୍‌ଭୁତ ଏକ ଆବେଗକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଜେଲ୍ ୱାର୍ଡର ଚକ୍ରଧର ମାଝୀଙ୍କ ଘରେ ଛୁଆମାନଙ୍କର ମା' ହୋଇ ମୋତି ସୁରକ୍ଷିତ ଥିଲା; ରବୀନ୍ଦ୍ରକୁ ଦେଖି ମୋତି ତା' ଉପରକୁ ଚଢିଗଲା; ମୋତି ଏବଂ ତିନି କୁକୁର ଛୁଆଙ୍କୁ ଧରି ଫେରିଥିଲେ ଲେଖକ ଓ ରବୀନ୍ଦ୍ର । ମନୁ ମଧ୍ୟ ମିତ୍ରପୁର ଗାଁମୁଣ୍ଡ ଆମ୍ବତୋଟାକୁ ଲାଗି ମଙ୍ଗଳା ମନ୍ଦିରରେ ଥିଲା । ରବୀନ୍ଦ୍ରର ପାଟି ଶୁଣି କୁଆଡ଼େ ଥିଲା ଧାଇଁ ଆସି ଝୁଲି ପଡ଼ିଥିଲା ମନୁ । ମନୁକୁ ମଧ୍ୟ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ଲେଖକ ଓ ଅନ୍ୟମାନେ ଯାଇଥିଲେ ନନ୍ଦନକାନନ ଅଭିମୁଖେ । ସକାଳୁ ସକାଳୁ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ ନନ୍ଦନକାନନରେ । ସେଠାରେ ଶଙ୍କର ଓ ରବୀନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ମହାମିଳନ ଘଟିଥିଲା; ରବୀନ୍ଦ୍ର ଝୁଲିପଡିଲା ଶଙ୍କରର ଶୁଣ୍ଢରେ । ସେଠାରେ ସମସ୍ତେ ମୁକ୍ତ ଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଶଙ୍କର ଥିଲା ଶିକୁଳିରେ ବନ୍ଧା । ଶଙ୍କର ପାଇଁ ଯାଇଥିବା ଫଳସବୁ ରବୀନ୍ଦ୍ର ହାତରୁ ଶଙ୍କର ଖାଇଥିଲା । ଶଙ୍କର ସତେ ଯେପରି ବହୁ ବର୍ଷ ଧରି ବୁଭୁକ୍ଷୁ ଥିଲା । ମନୁବି ଚଢିଯାଇଥିଲା ଶଙ୍କର ପିଠିକୁ । କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ସହ ଆଲୋଚନା ପରେ ଶଙ୍କର ଓରଫ୍ ଖର୍‌ସେଲକୁ ଶିକୁଳି ମୁକ୍ତ କରାଯାଇ ତା'ର ବ୍ୟବହାର, ଆଚରଣ ଆଦି ଭିଡ଼ିଓ ରେକର୍ଡ ହେବା ସହିତ ଲିପିବଦ୍ଧ କରାଗଲା । ଲେଖକ ଏହି ପରିଚ୍ଛେଦରେ ହାତୀମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହାର, ଆଚରଣ ଓ ଜୀବନଧାରା ସମ୍ପର୍କରେ ବ୍ୟାପକ ଭାବେ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । ଏ ସମସ୍ତ ତଥ୍ୟ ଉପନ୍ୟାସର ପ୍ରମୁଖ ଏକ ଅଂଶ ଯେଉଁଥିରେ ପ୍ରକୃତି, ପର୍ଯ୍ୟାବରଣ ଓ ପଶୁସମ୍ପଦ ପ୍ରତି ରହିଥିବା ସକରାତ୍ମକ ଆଭିମୁଖ୍ୟକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଇପାରିବ । ଖର୍‌ସେଲର ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ବେଶ୍ ଖ୍ୟାତି ବଢ଼ିଥିଲା ନିଜର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ପାଇଁ । ଭୂତୁଣୀ ହାତୀ ବା ଗୁଣ୍ଠୁଣୀ ହାତୀ ଏବଂ ତାର ଶିଶୁହାତୀ ଶଙ୍କର ବେଟାଠାରୁ ଖର୍‌ସେଲ ହେବାର ଏ କାହାଣୀ ଭିତରେ ଲେଖକଙ୍କର ପ୍ରଶୁସଂପଦ ପ୍ରତି ସଂଯୁକ୍ତ ଆତ୍ମୀୟ ଭାବାବେଗକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଇପାରିବ ସମଗ୍ର ଉପନ୍ୟାସରେ ।

ଔପନ୍ୟାସିକ ରାଧାମୋହନଙ୍କର 'ମିଷ୍ଟର ଖର୍‌ସେଲ'ରେ ଭୂତୁଣୀ ହାତୀ-ଗୁଣ୍ଠୁଣୀ ହାତୀ-ଶଙ୍କର ବେଟା-ଖର୍‌ସେଲର ବିବର୍ତ୍ତନ

ଭିତରେ ଏକ ଉପନ୍ୟାସୀୟ ରୂପ ଏବଂ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରେ ଅନୁଭବି ହେବ ଗୋଟିଏ ଅଣ୍ଡିରା ହାତୀର ମନୋଦଶା ଏବଂ ସାମାଜିକ ସ୍ୱୀକୃତିକୁ ନେଇ ସଂଘର୍ଷ; ଖର୍‌ସେଲ ସହ ଜଡ଼ିତ ବଲାଙ୍ଗୀରର ସଂଯୁକ୍ତି ବେଶ୍ ଗଭୀର; ଯେଉଁଠି ସେ ଯେତିକି ବଦ୍‌ନାମ; ଯେତିକି ଚର୍ଚ୍ଚିତ; ସେତିକି ପ୍ରଶଂସିତ ଓ ତତୋଧିକ ପରିଚିତ । ଏଠାରେ ଏ ଆଲୋଚକ ତା'ର ପ୍ରାକ୍ ଯୌବନରେ ଶିକୁଳିବନ୍ଧ ଖର୍‌ସେଲକୁ ଦେଖିବାପାଇଁ ସାଇକେଲରେ ଅରଣ୍ୟ-ଘାଟୀ ବେଷ୍ଟିତ ଅଂଚଳକୁ ଧାଇଁ ଯାଇଥିବାର ଅନୁଭୂତି ଆଜି ବି ସଜୀବ ହୋଇରହିଛି ! ସେହି ଅନନ୍ୟ ହାତୀକୁ ନେଇ ଲିଖିତ ତଥା ଓଡ଼ିଶାରେ ଏକ ହାତୀକୁ ଉପନ୍ୟାସର ନାୟକ କରି ଲେଖାଯାଇଥିବା ଏକମାତ୍ର ଉପନ୍ୟାସ 'ମିଷ୍ଟର ଖର୍‌ସେଲ' ସତରେ ବେଶ୍ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ! ଗୋଟିଏ ହାତୀକୁ ନାୟକ (Hero) କରି ଭ୍ରାମ୍ୟମାଣ ଶୈଳୀ (Travelogue Style) ରେ 'ପରିବେଶ' (Nature) ଓ 'ପର୍ଯ୍ୟାବରଣ' (Environment)କୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ ପର୍ଯ୍ୟାବରଣ ଭିତ୍ତିକ ଉପନ୍ୟାସ (Eco Novel) ରେ ରୂପପାନ୍ତରଣ କରିବାରେ ଔପନ୍ୟାସିକ ରାଧାମୋହନ ମହାପାତ୍ରଙ୍କର ବଳିଷ୍ଠ କଥାୟନ ଓ ଅନୁଚିନ୍ତାକୁ ପରଖିବା ହିଁ ଏ ଆଲେଖ୍ୟର ମୂଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ; ତଥ୍ୟଗତ ଆଧାର ଅଧିକ ସତ୍ୟ-ସ୍ୱଚ୍ଛ କଳ୍ପନା; ଯାହା ହେଉନା କାହିଁକି ମିଷ୍ଟର ଖର୍‌ସେଲ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସରେ ତା'ର ପଦଚାରଣ ପାଇଁ ସର୍ବଦା ସ୍ମରଣୀୟ ହୋଇ ରହିବ ।

ଅନୁଷଙ୍ଗ ସୂଚୀ :

୧. ମହାପାତ୍ର, ରାଧାମୋହନ, ମିଷ୍ଟର ଖରସେଲ୍, ଶ୍ରୀମତୀ ପ୍ରତିଭା ମହାପାତ୍ର, ବୁଦ୍ଧେଶ୍ୱରୀ ପୋଷ୍ଟ୍ ଅଫିସ୍, ଲେନ୍, ଭୁବନେଶ୍ୱର, ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ-୨୦୧୨, ପୃ-୨୪-୨୫.

❖ ❖ ❖